

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 24ης ΜΑΪΟΥ 1984

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ-ΝΟΥΤΑΡΟΥ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Γεώργιος Βλάχος**, παρουσιάζων τὸ κατωτέρω βιβλίον, λέγει τὰ ἑξῆς:

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω τὸ προσφάτως δημοσιευθὲν ἔργο τοῦ γνωστοῦ διπλωμάτη καὶ συγγραφέα Jean – Daniel Jurgensen, ὑπὸ τὸν τίτλον: *Orwell ou la route de 1984* (Ὁ Ὀργουελ καὶ ὁ δρόμος τοῦ 1984)¹.

Ἡ δημοσίευσή αὐτὴ συμπίπτει περίπου μὲ τὴ χρονολογία τοῦ ἀποτελεῖ, ἀκριβῶς, τὸν τίτλον τοῦ περιφήμου μυθιστορήματος τοῦ Ὀργουελ: *Χίλια ἑνιακόσια ὀγδόντα τέσσερα*· μυθιστορήματος ποὺ ἐκυκλοφόρησε γιὰ πρώτη φορά τὸ 1948, λίγους μῆνες πρὶν ἀπὸ τὸν πρόωρο θάνατον τοῦ συγγραφέα, σὲ ἡλικία 46 ἐτῶν, καὶ ἐξανατυπώθη ἔκτοτε σὲ δεκάδες ἑκατομμυρίων ἀντιτύπων.

Ὁφείλω νὰ ὑπενθυμίσω, ὅτι ὁ ἑορτασμὸς αὐτῆς τῆς ἐπετείου ἔδωσε ἀφορμὴν σὲ ποικίλες ἐκδηλώσεις καὶ σὲ πολλὰ δημοσιεύματα, ἐκορυφώθη δὲ μὲ ἓνα παγκόσμιον Συνέδριον ποὺ συνεκλήθη στὸ Στρασβοῦργο, ἀπὸ 2 ἕως 5 Μαΐου τρ. ἔ., ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Ἰδρύματος τῶν Ἐπιστημῶν, τῶν Τεχνῶν καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ. Στὸ Συνέδριον αὐτό, στὸ ὁποῖο εἶχα τὴν τιμὴν νὰ συμμετάσχω, ὑποβαλὼν καὶ σχετικὴ γραπτὴ Εἰσήγησι, ἔλαβον μέρος ἐπιστημονικὲς καὶ καλλιτέχνικες ὁμιλίαι τῶν κλάδων. Ἡ πολὺπλευρὴ αὐτὴ συμμετοχὴ ἐπέτρεψε νὰ μελετηθεῖ τὸ φαινόμενον τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ — ποὺ εἶναι καὶ τὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου τοῦ Ὀργουελ — κατὰ τρόπον ἀναλυτικὸν καὶ μὲ ὅλες τοὺς ἀποχρώσεις.

Ὁπωσδήποτε, καὶ ἐν ἀναμονῇ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου

---

1. Editions Robert Laffont, Paris 1983.

ή μελέτη του κ. Jurgensen ήλθε να πληρώσει ένα μεγάλο κενό, όχι μόνο διότι δεν υπήρχε ως τώρα τίποτε το σημαντικό στην ήπειρωτική φιλολογία επί του θέματος — ιδιαίτερα στη γαλλική —, άλλ' επίσης και ιδίως έπειδή αποκαθιστά ίσως για πρώτη φορά, κατά τρόπο αντικειμενικό και άκρως έντυπωτικό, την πνευματική και πολιτική φυσιογνωμία του πολύ πρωτοτύπου άν όχι πολύ μεγάλου αυτού "Άγγλου μυθιστοριογράφου και δοκιμιογράφου².

* * *

Πρόκειται, πράγματι, για μία ολοκληρωμένη πνευματική βιογραφία που δίνει ανάγλυφη, περισσότερο συνοπτικά αλλά και περισσότερο παραστατικά τη φιλολογική, έντονα χρωματισμένη πολιτικά, πορεία του "Όργουελ μέσω των δημοσιευμάτων του, τά όποια όμως, στην πραγματικότητα, αποτελούν κατά κάποιον τρόπο αποτυπώματα αντιστοίχων βιωμάτων και πράξεων ένεργου συμμετοχής στην πολιτική πράξη του καιρού του.

Τό βιβλίο του κ. Jurgensen, ό όποιος, ειρήσθω έν παρόδω, είναι και λαμπρός έλληνιστής, περιλαμβάνει έκτενη Πρόλεγόμενα, όκτώ κεφάλαια και 'Επίλογο. Στά Πρόλεγόμενα (σελ. 11 - 35) άπεικονίζονται με τρόπο ζωντανό τά βιώματα και οι έντυπώσεις των διανοουμένων τής γενιās του "Όργουελ σχετικά με τό φαινόμενο του ολοκληρωτισμού, υπό την διπλή του εμφάνιση στον καθρέπτη του 'Εθνικοσοσιαλισμού και τής σταλινικής δικτατορίας, καθώς και έντυπώσεις από γεγονότα και συμβάντα τής σύγχρονης - προπολεμικής, πολεμικής και μεταπολεμικής περιόδου, με επίκεντρο πάντοτε τό θέμα του ολοκληρωτισμού.

Στό πρώτο κεφάλαιο, ό σ., άφού ύπογραμμίσει ότι τό Χίλια ένια κόσσια ό γ δ ό ν τ α τ έ σ σ ε ρ α δέν άποτελεί κατά κανένα τρόπο άπόπειρα προφητείας³, θεωρεί ότι πρόκειται άπλώς για «τήν πιό βαθειά και ταυτόχρονα την πιό σαφή άνάλυση ένός άπό τά πρωταρχικά φαινόμενα του καιρού μας, φαινόμενο τό

2. 'Η βιογραφία του Bernard Crick, που έχει μεταφραστεί και στα γαλλικά (Georges Orwell: une vie, Balland, 1982) δίνει έκτενείς πληροφορίες για τη ζωή και τό έργο του "Όργουελ, αλλά δέν έμβραθύνει επάνω στο θέμα των ιδεολογικών του προσανατολισμών. Για πληρέστερο βιβλιογραφικό κατατοπισμό, βλ. και κατωτ. ύποσ. 3.

3. Παρά τόν όχι άπολύτως άκριβή τίτλο της: «Μυθιστορηματικές προφητείες», Νέα 'Εστία 1983, τ. 1360, σελ. 300 - 305, ή μελέτη του 'Ακαδημαϊκού κ. 'Απ. Σαχίνη δίνει μία παραστατική περίληψη των βασικών αναλύσεων του "Όργουελ σχετικά με τό θέμα του ολοκληρωτισμού, όπως αυτές έκτίθενται στο Χίλια ένια κόσσια ό γ δ ό ν τ α τ έ σ σ ε ρ α, καθώς και παλαιότερη άγγλική βιβλιογραφία. Τό βιβλίο αυτό του "Όργουελ έχει μεταφραστεί και έλληνικά, τό 1978, στις εκδόσεις Ξέλιτος, άπό τόν Ν. Μπάρτη.

όποιο δὲν ἑτερομάτισε ἀκόμη τὶς συνέπειές του: τὴν ἄνοδο τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ εἶτε πρόκειται γιὰ ἐκεῖνον τοῦ Χίτλερ, τοῦ Στάλιν, εἶτε ἀκόμη γιὰ κάποιους ἄλλους ὀλοκληρωτισμοὺς» (σελ. 37). Φυσικά, οἱ ἐμπειρίες τοῦ μεσοπολέμου, τόσο τῆς φασιστικῆς καὶ ἐθνικοσοσιαλιστικῆς δικτατορίας ὅσο καὶ τῶν διαφόρων ἐπεισοδίων τῆς συγκεντρώσεως τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸν Στάλιν διὰ μέσου διαδοχικῶν ἐκκαθαρίσεων, καθὼς καὶ ἡ ἀντι-ὀλοκληρωτικὴ φιλολογία αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, ἀπὸ τὸ Ζιαμυάτιν καὶ τὸν Μπουχάριν ὡς τὸν Κέστλερ καὶ τὸν Ἀντρέ Ζίντ, προπαρασκευάζουν ἤδη τὸ πνεῦμα τοῦ Eric Blair — εἶναι τὸ πραγματικὸ ὄνομα τοῦ "Οργουελ — γιὰ τὴν ἐμβάθυνση τοῦ προβλήματος τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ. Ἐπάνω σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ θέματα, ὁ κ. Jurgensen μᾶς δίνει πολὺ συγκεκριμένες καὶ οὐσιαστικὲς πληροφορίες.

Ἡ ἰδεολογία τοῦ "Οργουελ ἐπηρεάζεται ὡστόσο καὶ διαμορφώνεται μὲ τὴν ἄμεση ἰδίως συμμετοχὴ του στὴν πολιτικὴ πράξη, ὅπως τοῦτο γίνεται κατάδηλο στὸ δεύτερο καὶ τὸ τρίτο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου (σελ. 55 – 86). Εἰδικότερα, ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴ γνωριμία πού ἔκανε ὁ ἴδιος, στὴν Ἰνδία, μὲ τὸ ἀποικιακὸ σύστημα καί, στὴ συνέχεια, ἀπὸ τὴν ἀνάμιξή του στὸν πόλεμο τῆς Ἰσπανίας, στὸν ὅποιο ὁ "Οργουελ ἔλαβε μέρος ὡς ἐθελοντῆς στὶς μονάδες πού μάχονταν στὸ πλευρὸ τῆς Ἰσπανικῆς Δημοκρατίας. Ἐκεῖ ἀκριβῶς, ὁ "Οργουελ, ὡς ἰδεολόγος τῆς Ἀριστερᾶς, μπόρεσε νὰ ἀντιληφθεῖ ἀπὸ κοντά, ὅτι ὁ ὀλοκληρωτισμὸς δὲν ἀποτελεῖ ἀποκλειστικὴ ἐκδήλωση τῆς καπιταλιστικῆς Δεξιᾶς, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ἐμφανισθεῖ ἐξ ἴσου ἔντονα καὶ μὲ τὴν ἴδια ἀπανθρωπία καὶ στοὺς κόλπους τῆς Ἀριστερᾶς. Ὁ νεαρὸς διανοούμενος – πολεμιστῆς ἐντυπωσιάζεται ἰδίως ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι, ὑπὸ τὸ κράτος μιᾶς ὀλοκληρωτικῆς ἰδεολογίας ἢ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν ἀλήθεια καὶ τὸ ψέμα μπορεῖ νὰ ἐξαφανίζεται ἐντελῶς, μετατρέποντας ἔτσι τὴν πολιτικὴ πράξη σὲ μία αὐθαίρετη ὑποκειμενικὴ κατασκευή, πού μπορεῖ νὰ μεταβάλλεται κατὰ τὸ δοκοῦν, ἀνάλογα μὲ τὰ ἐπεισόδια τῆς ἱστορίας καὶ τοὺς ἀντιστοίχους ἐλιγμούς τῆς ἐξουσίας.

Τὸ θέμα αὐτὸ τῆς διπλῆς ἢ ἀνεστραμμένης ἀλήθειας θὰ ἀποτελέσει, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἓνα ἀπὸ τὰ μείζονα ἀντικείμενα μελέτης καὶ ἀναλύσεως στὸ Χίλια ἐννιάκις ὁ γ δ ό ν τ α τ έ σ σ ε ρ α. Στὸ μεταξύ, ἡ ἰσπανικὴ αὐτὴ ἐμπειρία, δηλαδή ὁ ὀλοκληρωτισμὸς πού ἐκδηλώνεται στὶς σχέσεις τοῦ ΚΚΙ ἀπέναντι στὰ ἄλλα τμήματα τῆς ἀντι-δικτατορικῆς πάλης, θὰ ἀποτελέσει τὴν πηγὴ ἐμπνεύσεως ἐνὸς ἄλλου δημοσιεύματος: Χαιρετισμὸς στὴν Καταλωνία (1938), πού μαζὶ μὲ τὰ βιβλία τοῦ Χεμινγκουέυ (Γιὰ ποιοὺς σημαίνουν οἱ κάμπανες) καὶ τοῦ Ἀντρέ Μαλρώ (Ἡ Ἐλπίδα) ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα κείμενα πού ἐνέπνευσε ἡ ἰσπανικὴ τραγωδία. Ὅλα αὐτὰ ἐξιστοροῦνται μὲ ἀκριβεία καὶ ζωντάνια στὸ βιβλίον τοῦ κ. Jurgensen.

Είναι ωστόσο ή συνέχεια τών γεγονότων, όπως περιγράφονται στα έπόμενα, τέταρτο και πέμπτο, κεφάλαια (σελ. 89 - 132) που συμβάλλει αποφασιστικά, στη σκέψη του Όργουελ, ώστε να προβληθεϊ έφεξής τó φαινόμενο του ολοκληρωτισμού ως τó κύριο και σχεδόν αποκλειστικό αντίκειμένο έρευνας και μελέτης. Τó Γερμανο-Σοβιετικό Σύμφωνο του 1939 γίνεται, για τόν Άγγλο συγγραφέα, ή άφετηρία μιās νέας σειράς παραλλήλων κριτικών παρατηρήσεων έπάνω στη σοβιετική πραγματικότητα, καθώς και τó χιτλερισμό. Διαψεύδοντας τόν Χάξλεϋ παρατηρεϊ, λ.χ., καθόσον άφορᾷ τόν Έθνικοσοσιαλισμό: «Ό Χίτλερ μάς οδηγεί πολύ πραγματικά πρὸς κάτι που μοιάζει με τήν Έρη Έξέταση, μα που είναι χειρότερο έξ αίτίας τής μυστικής άστυνομίας και του ραδιοφώνου». Τό θέμα του ύποκειμενισμού στις πράξεις τής έξουσίας διαλευκάνεται, ωστόσο, ειδικότερα, κατ' άναφορά πρὸς τόν σταλινισμό: «Για τή Σοβιετική Ένωση, όλες οι συμμαχίες και όλες οι αλλαγές μετώπου, που δέν έχουν στην πραγματικότητα νόημα παρά μόνο σαν στοιχεία του πολιτικού παιχνιδιού δυνάμεως, όφείλουν ωστόσο να έξηγηθούν και να δικαιολογηθούν κατὰ τούς όρους του διεθνούς σοσιαλισμού. Κάθε φορά που ό Στάλιν αλλάζει σύντροφο, ό «μαρξισμός» πρέπει να ανακατασκευάζεται υπό μία νέα μορφή. Τοῦτο έπισύρει άπότομες και βίαιες μεταβολές γραμμής, καταγγελίες και συστηματική καταστροφή τών κειμένων του κόμματος. Ό κάθε κομμουνιστής μπορεί να έξαναγκασθεϊ, σε κάθε στιγμή, να τροποποιήσει τις πιό θεμελιώδεις πεποιθήσεις του ή να έξκαταλείψει τó κόμμα» (σελ. 108). Άπ' έδῶ κι έμπρός, τά δύο αυτά συστήματα, ό Έθνικοσοσιαλισμός και ή σταλινική «δικτατορία του προλεταριάτου», μελετώνται και αναλύονται άπό τόν Όργουελ σε ό,τι κοινό παρουσιάζουν, παρά τις έξωτερικές τους διαφορές και αντίθεσεις, κατὰ τή βαθύτερη πολιτική και ανθρώπινη ούσία που περικλείουν.

* * *

Κατὰ τά έτη του πολέμου, ό Όργουελ ύφίσταται, φυσικά, όπως κάθε Άγγλος, τήν πίεση ενός άνανεωμένου άγγλικού πατριωτισμού — που δέν έχει όπωσδήποτε, όπως τó διευκρινίζει πολύ καλά ό ιστορικός του, καμμία σχέση με τόν άγγλικό ιμπεριαλισμό. Δημοσιεύει, μεταξὺ άλλων, τó λαμπρό δοκίμιο: Η Άγγλία, ή Άγγλια σας που θυμίζει, σε ούσιώδη σημεία του, μερικές άπό τις σκέψεις που είχε διατυπώσει, διακόσια περίπου χρόνια πριν, ό Μοντεσκιέ, στα λεγόμενα «άγγλικά κεφάλαια» του Πνεύματος τών Νόμων⁴. Ό Όργουελ δέν έξκα-

4. Ίδιαίτερα στα βιβλία 11, 14 και 19. Πρβλ. Georges Vlachos, La Politique de Montaigne, Paris, Monchrestien 1974, σελ. 143 έπ.

ταλείπει άλλωστε τὸ κοινωνικὸ μεταρρυθμιστικὸ πρόγραμμα ποὺ ἀπὸ χρόνια ἔχει ἐνστερνισθεῖ. Σοσιαλισμὸς καὶ πατριωτισμὸς συνδυάζονται ἀβίαστα στὴ σκέψη του καὶ τὸν ὠθοῦν σὲ δριμύτατη κριτικὴ κατὰ τῶν ὀππορτουριστικῶν τοποθετήσεων τοῦ Γουέλς, ἢ ἀκόμη κατὰ τῶν ἔντονα ἐλιτιστικῶν ιδεῶν τοῦ Μπέρνχαμ. Τέλος, κατὰ τὴν Ἀπελευθέρωση, καὶ μετὰ τὴν παρεμβολὴ ἐνὸς βαθύτατα νοσταλγικοῦ μυθιστορήματος ὑπὸ τὸν τίτλο: *Coming up for Air*⁵, μὲ ἀνάλογο θεματικὸ προσανατολισμὸ ὅπως τὸ *Μαγικὸ Βουνὸ* τοῦ Τόμας Μὰν ἢ Ἡ Πτώση τῆς Δύσεως τοῦ Ὁσβαλντ Σπένγκλερ, δύο πολύκροτα βιβλία ἔρχονται νὰ σημειώσουν τὸ ἀπόγειο τῆς λογοτεχνικῆς δημιουργίας ἀλλὰ καὶ τῆς τελειώσεως, συνάμα, τοῦ πολιτικοῦ στοχασμοῦ τοῦ Ὁργουελ. Στὰ δύο αὐτὰ βιβλία εἶναι ἀφιερωμένα τὰ κεφάλαια ἕκτο καὶ ἕβδομο (σελ. 133 – 161, 163 – 188) τῆς θαυμασίας αὐτῆς κριτικῆς ἀναλύσεως τοῦ ἔργου τοῦ Ὁργουελ ἀπὸ τὸν Γάλλο συγγραφέα.

Ὁ χρόνος δὲν μοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἐπεκταθῶ σ' αὐτὴ τὴν ἀνάλυση. Σημειῶνω ἀπλῶς ὅτι τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ ἐν λόγῳ βιβλία, ποὺ φέρνει τὸν τίτλο: Ἡ Φάρμα τῶν Ζώων (1945) ἀποτελεῖ, παρὰ τὶς κάποιες παρερμηνεῖες ποὺ ἔχουν γίνεи ὡς τώρα, ἀναπαράσταση, ὑπὸ μορφήν ἀλληγορίας, τῶν προσώπων καὶ τῶν μηχανισμῶν τῆς σοβιετικῆς ἐξουσίας τῆς σταλινικῆς περιόδου. Εἶναι γραμμένο, ὅπως παρατηρεῖ ὁ βιογράφος του, μὲ τὴν ἴδια ὀργὴ καὶ μὲ τὴν ἴδια εἰρωνεία ποὺ χαρακτηρίζει τὰ Ταξίδια τοῦ Γκιούλιβερ, τοῦ Σουίφτ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὁ Ὁργουελ ἀντλεῖ μέρος τῆς ἐμπνευσεῶς του. Ἡ λαμπρὴ φιλολογικὴ ἐμφάνιση τοῦ βιβλίου ἐξασφάλισε μίαν γρήγορη διάθεση πολλῶν ἑκατομμυρίων ἀντιτύπων.

Μὲ τὸ παραπάνω βιβλίον, ὁ Ὁργουελ ἔκανε ἓνα πρῶτο βῆμα πρὸς τὴ σύλληψη τῆς ιδέας ποὺ θὰ ἀποτελέσει, τρία χρόνια ἀργότερα, τὸ κεντρικὸ θέμα τοῦ μυθιστορήματος *Χίλια ἐνιακόσια ὀγδόντα τέσσερα*, μυθιστορήματος στὸ ὁποῖο παρουσιάζεται καὶ ἀναλύεται ὁ ὀλοκληρωτισμὸς, ὄχι πιά ὡς ἡ ἀποκλειστικὴ ἐκδήλωση ἐνὸς συγκεκριμένου πολιτικο - κοινωνικοῦ συστήματος, ἀλλ' ὡς ἓνα καθολικὸ φαινόμενο τῶν τάσεων τῆς ἐξουσίας, ἰδιαιτέρως σὲ ἓνα αἰῶνα ποὺ διαθέτει ἰσχυρὰ τεχνολογικὰ μέσα καταπίεσεως τῶν ἀτομικῶν συνειδησεων καὶ πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς ἐξουθενώσεως τῶν μαζῶν. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν μέσων, ἡ συστηματικὴ παραμόρφωση τῆς γλώσσας ὡς εἰδικοῦ τρόπου διαστρεβλώσεως καὶ ἀφανισμοῦ τῆς ὀρθῆς ἐπικοινωνίας καὶ τοῦ κριτικοῦ πνεύματος.

Ἡ πρωτοτυπία, ὅπωςδὴποτε, τοῦ Γάλλου συγγραφέα, συνίσταται ἀκριβῶς στὸ ὅτι κατορθώνει νὰ δείξει πόσο εἶναι ἐσφαλμένο νὰ νομίζεται ὅτι ἡ ζοφερὴ περι-

5. Κατὰ κυριολεξία: «ἀναβλίνοντας στὴν ἐπιφάνεια γιὰ νὰ ἀναπνεύσομε». «Γιὰ λίγο καθαρὸ ἀέρα», ὅπως στὴ γαλλικὴ μετάφραση στὶς ἐκδόσεις *Champ Libre*, αὐτ. σελ. 95 ὑποσ. 2.

γραφή της ανθρωπότητας του Χίλια ενιακόσια ογδόντα τέσσερα αποτελεί έκδηλωση απαισιοδοξίας, όπως ενομίσθη από πολλούς. Πρόκειται, αντιθέτως, για ένα μήνυμα και μία προτροπή σε όλους όπως αντισταθούν με όλες τους τις δυνάμεις στην απειλή του ολοκληρωτισμού. Με τη λεπτή διορατικότητα που τον χαρακτηρίζει ο κ. Jurgensen διακρίνει, μέσα στο εξαιρετο αυτό πολιτικό μυθιστόρημα, δύο δυνάμεις αντίστασης: την 'Αγάπη και το Πνεῦμα. "Αν και τελικά καταβάλλεται και συντρίβεται από τη βαρβαρότητα της εξουσίας, ο ήρωας του μυθιστορήματος, ο Wiston Smith, απαντᾷ στο βασανιστή του: ἐκείνο που θά σᾶς νικήσει, ἀναφωνεῖ, «εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου»!

Ἔτσι, τελικά, ἂν και τὸ μυθιστόρημα τοῦ "Οργουελ φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ συμβολίζει τὴν καταδίκη και τὸ θάνατο τῆς πολιτικῆς, ὅπως λ.χ. τὸ ἐπισημαίνει ἐσφαλμένα ὁ τίτλος ἑνὸς πολὺ προσφάτου βιβλίου τοῦ Simon Leys: *Orwell ou l'horreur de la politique* (Paris, Herman, 1984), δὲν εἶναι στὴν πραγματικότητα παρὰ ἓνα ἐγχειρίδιο πολιτικῆς παθολογίας, δηλαδὴ περιγραφή και ἀνάλυση, σὲ ὑψηλὸ λογοτεχνικὸ ὕφος, μιᾶς ἰδιαίτερα ἐπικίνδυνης ἐκτροπῆς τῆς πολιτικῆς ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ συνήθους και τοῦ λογικά και ἠθικά ἐπιβεβλημένου. Στὸ μυθιστόρημα τοῦ "Οργουελ ἡ ἐκτροπή αὐτὴ φθάνει ὡς τὴν καθολικὴ ἄρνηση τῆς ιδέας τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἠθικῆς και πολιτικῆς προσωπικότητας. Πίσω ὅμως ἀπὸ αὐτὴ τὴν πολιτικὴ παθολογία παραμένει ἡ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος, σὰν ζωντανὴ παρουσία ἑνὸς ἀνιστορήτου παρελθόντος, ἀνθίσταται ἐπίμονα στὴν ἀυθαιρεσία και τὴ βία.

* * *

Κάτω ἀπὸ αὐτὸν τὸ νέο φωτισμό, τὸ βιβλίο τοῦ "Οργουελ ἐμφανίζεται καθαρὰ ὡς μία ἀνάλυση και περιγραφή τῶν μηχανισμῶν που, εἰδικότερα στὴν ἐποχὴ μας, συνθέτουν τὸ μονοκομματικὸ κράτος, ἐπάνω και πέρα ἀπὸ τὶς ἰδιαίτερες ἱστορικοκοινωνικὲς συνθήκες και ποικιλίες τῶν συγκεκριμένων του ἐκφάνσεων. Κατὰ κάποιον ἔννοια, τὸ βιβλίο αὐτὸ θὰ μπορούσε, νομίζω, νὰ παραλληλισθεῖ με τὸν Ἡγεμόνα τοῦ Μακιαβέλλη, ὅπως τουλάχιστον αὐτὸς εἶχεν ἐρμηνευθεῖ ἀπὸ τὸν Ρουσσώ⁶.

Εἶμαι τῆς γνώμης, ὡστόσο, ὅτι, ἂν ἡ ἐρμηνεία τοῦ κ. Jurgensen εἶναι ὀρθή — ὅπως και πράγματι συμβαίνει, ὁ "Οργουελ μᾶς καλεῖ ἐπίσης νὰ στοχαστοῦμε τὸ φαινόμενο τοῦ ολοκληρωτισμοῦ κάτω ἀπὸ μία πολὺ εὐρύτερη σκοπιὰ. Ὀφείλουμε, ἀκριβῶς, νὰ ἔχουμε ὁμοίως ὑπ' ὄψη μας ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐνδιάμεσα κλιμάκια παρα-

6. *Contrat Social*, βιβλίο III, κεφ. VI. Πρβλ. Γ. Κ. Βλάχου, *Εἰσαγωγή στίς πολιτικὲς θεωρίες τῶν νεωτέρων χρόνων*, τ. Α', 1979, σελ. 126.

όλοκληρωτικῶν ἐκδηλώσεων, οἱ ὁποῖες, διὰ μέσου τῶν ἐλεγχομένων ἀπὸ τὴν ἐξουσία μηχανισμῶν τῆς δημοκρατίας ἢ τῆς συστηματικῆς ἀπὸ τὸ κράτος ἀπορροφήσεως τῶν ἐνεργῶν δυνάμεων τῆς κοινωνίας, μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν προοδευτικὰ καὶ σὲ ἐντονότερες μορφές ὀλοκληρωτισμοῦ.

Ἰπὸ τὴν παραπάνω ἔποψη, τὸ βιβλίον τοῦ Ὁργουελ μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει ἐπίσης καὶ σὰν δοκίμιον κριτικοῦ ἐλέγχου τῆς πολυκομματικῆς δημοκρατίας, στὴν ὁποία ἐμφανίζονται, πολλὰς φορές, φαινόμενα ὀλοκληρωτισμοῦ σὰν αὐτὰ ποὺ περιγράφει ὁ Ἄγγλος συγγραφέας, ἂν καὶ συνήθως σκεπασμένα μὲ ἐντελῶς διαφορετικὸ μανδύα⁷. Ἀκόμη καλύτερα· τὸ βιβλίον τοῦ Ὁργουελ ἀποτελεῖ γιὰ μᾶς μία πρόκληση γιὰ νὰ ξανασκεφθοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καί, ἐνδεχομένως, γιὰ νὰ ἀναθεωρήσομε ὅπου πρέπει καὶ ὅσο πρέπει τοὺς θεσμοὺς τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς δημοκρατίας, τοὺς ὁποίους οἱ δημιουργοὶ τους, ἕνας Λάκ, ἕνας Μοντεσκιέ, ἕνας Τζέφερσον, ἐπενόησαν ἀκριβῶς ὡς ἕνα μέσον διαρκοῦς ἄμυνας τῶν λαῶν κατὰ τῶν αὐταρχικῶν τάσεων τῆς ἐξουσίας.

---

7. Τὸ φαινόμενο τῆς «διπλῆς γλώσσας» ἐμφανίζεται ἔντονα καὶ ἀπειλητικὰ σὲ πολυάριθμες δημαγωγικὰς καὶ παραπλανητικὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἐξουσίας καὶ σὲ πολυκομματικά, ὅπως εἶναι γνωστὸ σὲ ὅλους, κράτη.